

Титаренко О. О.
кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.9

СУЧАСНИЙ ВЕКТОР КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Проаналізовано концепції та державні програми у сфері протидії торгівлі людьми, які були прийняті протягом 2002-2015 років в Україні. Зроблено акцент на особливостях нової Концепції Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2020 року, яка включає в себе подолання криміногенних ризиків з даного напрямку внаслідок збройного конфлікту в Донецькій та Луганській областях та запровадженням антитерористичної операції. На підставі проведеного аналізу визначено основні відмінності в державній та кримінологічній політиці з протидії торгівлі людьми за останні чотирнадцять років.

***Ключові слова:** торгівля людьми, кримінологічна політика, програмування протидії злочинності, протидія торгівлі людьми.*

Постановка проблеми. Проблема протидії торгівлі людьми була, є і буде для України актуальною, поки існує попит на «живий товар», а також існує низка криміногенних чинників, усунення (зменшення їх негативного впливу) яких потребує значно більшого часу. Здебільшого у науковій літературі зазначено, що сукупність соціально-економічних умов, специфіка географічного положення, недостатня організаційно-правова підготовленість до протидії торгівлі людьми, призвели до того, що Україна є країною-донором, країною транзиту та останнім часом країною призначення «живого товару». У зв'язку з цим комплекс заходів, спрямований на поліпшення криміногенної обстановки в даній сфері, залишається актуальним для кримінологічної політики протидії злочинності, яка є складовою загальної політики держави у боротьбі зі злочинністю в цілому і особливо тісно пов'язана з організованою та транснаціональною організованою злочинністю. Проте, представляє науковий інтерес вивчення генезису формування саме кримінологічної політики в нашій державі з даного питання та перспективи його розвитку в сучасних умовах. Залежно від того як якісно буде побудована дана політика і на усунення яких криміногенних чинників вона спрямована, буде залежити і ефективність її реалізації. До основних криміногенних чинників розповсюдження торгівлі людьми в Україні в сучасних умовах відносять здебільшого такі: бідність населення, привабливість уявного кращого життя за кордоном; безробіття; організована злочинність; насильство проти жінок та дітей, дискримі-

нація жінок; політична нестабільність; наявний збройний конфлікт; наявність сексуальної індустрії тощо [1, с. 105; 2, с. 156–157].

Зазначимо, що питання визначення та формування кримінологічної політики України вивчали такі вчені: О.М. Бандурка, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.В. Василевич, В.В. Голіна, Б.М. Головкін, Л.М. Давиденко, О.М. Джужа, В.М. Дрьомін, А.П. Закалюк, А.Ф. Зелінський, О.М. Костенко, М.В. Костицький, О.М. Литвак, О.М. Литвинов, Ю.В. Орлов, П.Л. Фріс, В.І. Шакур та ін. [3–6].

Не вдаючись до наукової дискусії про поняття та зміст кримінологічної політики та її співвідношення з кримінальною та кримінально-правовою політикою, в даній статті будемо розуміти під такою політикою комплекс нормативно-правових, загальносоціальних і спеціально-кримінологічних заходів, а також нерепресивних заходів, спрямованих на запобігання злочинності й усунення її причин. Також підтримаємо позицію вчених-кримінологів, які вважають, що кримінологічна політика фактично є стратегією державної політики протидії злочинності.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблемам державної політики України у сфері протидії торгівлі людьми та нормативно-правового забезпечення цієї діяльності приділили увагу багато науковців і практиків, зокрема: Н.М. Ахтирська, В.Л. Грохольський, С.М. Гусаров, О.О. Дульський, В.О. Іващенко, В.А. Козак, К.Б. Левченко, Я.Г. Лизогуб, А.М. Орлеан, В.М. Підгородинський, А.С. Політова, Н.А. Сейко, Н.С. Юзікова, а з міжнародно-правової точки зору дану проблему висвітлювала О.В. Святун.

Метою статті є дослідження сучасного вектора кримінологічної політики у сфері протидії торгівлі людьми в сучасних умовах, визначення його особливостей. Для досягнення цієї мети необхідно здійснити аналіз наявних державних концепцій та програм з протидії торгівлі людьми, а також тенденції даного виду злочинності.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні, коли України знаходиться в умовах збройного конфлікту на Донбасі, анексії АР Крим з боку Російської Федерації, залишається невирішеною проблема захисту прав і свобод людини на територіях, які не контролюються українською владою, що, у свою чергу, породжує загострення іншої проблеми – зростання як реальної, так і латентної злочинності, в тому числі і вчинення злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми. Як свідчать матеріали правозахисників та потерпілих (полонених) із зони АТО, трудова експлуатація як одна із форм торгівлі людьми, зазвичай є поширеним явищем у зоні військового конфлікту. Водночас порахувати кількість випадків примусової праці чи продажу людей в зоні військового конфлікту, щоб оцінити масштаби цієї проблеми, неможливо [7].

Третій рік поспіль Україна потрапляє до переліку країн, уряди яких намагаються покласти край торгівлі людьми, однак ці зусилля недостатні, а кількість жертв і надалі залишається високою. Про це свідчить щорічна Доповідь Державного департаменту США, яку 27 липня 2015 року презентував держсекретар Джон Керрі. Найсерйознішими проблемами для України називають сексуальний трафік жінок і дітей, а також рабські умови праці. Війна на Донбасі, що зробила вразливими більше мільйона внутрішньо переміщен-

них осіб – ще одна загроза для населення [8].

Довідково

Станом на 29.10.2015 року, за даними Державної служби України з питань надзвичайних ситуацій (далі – ДСНС), найбільше внутрішньо переміщених осіб розміщено у Луганській (230944 особи, з яких 18020 дітей і 180460 інвалідів та осіб похилого віку), Харківській (198032 особи, з яких 23017 дітей і 130425 інвалідів та осіб похилого віку), Донецькій (110021 особу, з яких 21322 дитини і 44017 інвалідів та осіб похилого віку), Дніпропетровській (85359 осіб, з яких 16019 дітей і 40009 інвалідів та осіб похилого віку), Запорізькій (66532 особи, з яких 16753 дитини і 20209 інвалідів та осіб похилого віку), Київській (45058 осіб, з яких 10269 дітей і 1601 інвалід та осіб похилого віку) областях та у м. Києві (39047 осіб, з яких 10181 дитина і 6102 інваліда та осіб похилого віку) [9].

За даними органів соціального захисту населення станом на кінець грудня 2015 року, усього отримали довідки внутрішньо переміщеної особи (далі – ВПО) 1,7 млн. осіб, з них: особи працездатного віку – 402 тис. осіб; повідомили про бажання працевлаштуватися – 129 тис. осіб [10].

Наведена інформація щодо географії внутрішньо переміщених осіб має кримінологічне значення і в сучасних умовах програмування протидії торгівлі людьми має буде врахована з метою перегляду концентрації кримінологічних заходів, які застосовуються на регіональному рівні.

Аналіз офіційної статистики щодо кількості зареєстрованих МВС України злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, показує, що в останні роки спостерігається тенденція до зниження їх кількості: у 2012 році зареєстровано 162 кримінальні правопорушення, у 2013 році – 131* (–19,1 %), у 2014 році – 118 (–27,2 %), у 2015 році – 110 (–32,1 %). З одного боку, це може свідчити про позитивну роботу загальних та спеціальних суб'єктів у протидії та профілактиці даним злочинам, а з іншого – це може свідчити про збільшення рівня латентності цих злочинів, враховуючи існуючі криміногенні детермінанти та наявність великої кількості вимушених переселенців із зони АТО та окупованого Криму [11–14].

Безперечно, усе це вплинуло на певні зміни у формуванні сучасної кримінологічної політики в даному напрямі та вирішення окремих проблемних питань за допомогою програмного методу. Мова йде про Концепцію Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2020 року, схвалена розпорядженням КМУ від 07.10.2015 № 1053-р [15], яка має певні відмінності від попередньої Концепції Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2015 року, схваленої розпо-

* Слід зазначити, що в преамбулі Концепції Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2020 року при визначенні самої проблеми торгівлі людьми наведено дещо інші кількісні показники. Так, зазначено, що органами внутрішніх справ виявлено таку кількість фактів торгівлі людьми в Україні: у 2013 році – 130, усього осіб, які постраждали від торгівлі людьми, – 107, із них жінок – 72, чоловіків – 35, дітей – 5; у 2014 році – 109, усього осіб, які постраждали від торгівлі людьми, – 86, із них жінок – 68, чоловіків – 18, дітей – 2. Проте, такі розбіжності не впливають на визначення загальної тенденції.

рядженням КМУ від 15.02.2012 № 90-р (далі – Концепція) [16]. Ці відмінності стосуються деталізації та розширення кола варіантів розв'язання існуючих проблем з протидії торгівлі людьми. Так, на наступні п'ять років при реалізації кримінологічної політики в цьому напрямку, крім іншого, на державному рівні пропонується вжити таких заходів: внести зміни до Закону України «Про протидію торгівлі людьми» та інших актів законодавства у частині удосконалення процедури виявлення і встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми; забезпечити розроблення та затвердження критеріїв ідентифікації осіб, які постраждали від торгівлі людьми; проводити профілактичну роботу із запобігання торгівлі людьми, особливо серед внутрішньо переміщених осіб; забезпечити рівне застосування правових норм, які регламентують кримінально-правову протидію торгівлі людьми; урахувати нові виклики торгівлі людьми, що виникли внаслідок збройного конфлікту на Сході України; забезпечити надання допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми.

У новій Концепції зазначено, що недоліком реалізації державної політики у сфері протидії торгівлі людьми минулих років є недостатній рівень ресурсного забезпечення для проведення розслідувань і захисту осіб, які постраждали від торгівлі людьми. Крім того, національний механізм взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми, у багатьох регіонах функціонує недостатньо ефективно [15]. Акцент цілком справедливо зроблено на недоліки регіонального рівня забезпечення виконання державної політики (кримінологічної політики) у сфері протидії торгівлі людьми, які ми розглянемо пізніше.

Далі за результатами проведеного аналізу існуючої концепції та програми з питань протидії торгівлі людьми, враховуючи періодичність їх прийняття, прослідкуємо змінюваність акцентів кримінологічної політики держави в цій сфері.

Починаючи з 2002 року по 2015 рік поступово змінювалися акценти як у державній політиці протидії торгівлі людьми, так і в кримінологічній її складовій. Можна виділити п'ять часових періодів, залежно від того, на який термін приймалися відповідні концепції та програмні документи. Далі в загальних рисах охарактеризуємо кожен з них.

I. У червні 2002 року КМУ було затверджено першу «Комплексну програму протидії торгівлі людьми на 2002–2005 роки» [17]. До основних заходів, спрямованих на мінімізацію проявів торгівлі людьми в Україні програмою були віднесені такі: забезпечення проведення соціологічних та кримінологічних досліджень з проблем торгівлі людьми; надання профорієнтаційних послуг та організація навчання безробітних, особливо молоді, професіям, що користуються попитом на ринку праці; продовження роботи з підтримки підприємницької діяльності серед жінок у малому та середньому бізнесі; здійснення постійного контролю за діяльністю туристичних фірм, шлюбних агентств, а також суб'єктів господарювання, які мають ліцензії на провадження господарської діяльності з посередництва у працевлаштуванні на роботу за кордоном; організація у регіонах із складною криміногенною ситуацією, пов'язаною з торгівлею людьми, на основі науково обґрунтованих методик виявлення та облік осіб, які можуть стати об'єктами торгівлі людь-

ми, забезпечення проведення з ними індивідуально-профілактичної роботи; підвищення рівня інформованості населення про засоби і методи, які використовуються торговцями людьми, а також про потенційний ризик експлуатації, насильства та зловживань стосовно нелегальних мігрантів. Також Програмою передбачалася низка заходів, спрямованих на: переслідування торговців людьми (наприклад: постійний обмін інформацією між правоохоронними органами України та інших держав щодо юридичних і фізичних осіб, які займаються транскордонною торгівлею людьми; посилення прикордонного контролю стосовно осіб, які можуть стати жертвами торгівлі людьми; співпраця з Інтерполом, Європолем, Регіональним центром ініціативи Південно-Європейського співробітництва (SECI) з питань боротьби з торгівлею людьми; забезпечення підготовки працівників правоохоронних органів з питань запобігання торгівлі людьми); захист потерпілих та їх реінтеграцію (наприклад: надання необхідної медичної, психологічної та правової допомоги особам, які постраждали від злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, чи інших насильницьких дій) [17].

II. При розробленні Концепції Державної програми протидії торгівлі людьми на 2006–2010 роки, яка була схвалена розпорядженням КМУ від 5 квітня 2006 р. № 188-р [18], було враховано те, що заходи з протидії торгівлі людьми, які були передбачені першим програмним документом (Комплексна програм протидії торгівлі людьми на 2002–2005 роки), здебільшого були спрямовані на боротьбу з міжнародною торгівлею жінками з метою запобігання їх сексуальній експлуатації; вилучення із сексуального рабства дівчат-підлітків і дорослих жінок, однак не охоплювала малолітніх дітей, юнаків та чоловіків. В новому документі вже робився акцент на те, що в Україні недостатньо уваги приділяється проблемам торгівлі дітьми як на міжнародному рівні, так і всередині країни [18], а також, крім напрямів, які раніше вже визначалися у першому програмному документі, було зроблено акцент і на такі: забезпечення правового захисту жертв торгівлі людьми; здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей; запровадження у практику діяльності правоохоронних органів новітніх методів ведення оперативно-розшукової роботи у сфері протидії торгівлі людьми та пов'язаних з нею злочинів; укладення міжнародних договорів у сфері протидії торгівлі людьми та пов'язаних з нею злочинів; проведення постійного моніторингу та аналізу стану справ з торгівлі людьми та пов'язаних з нею злочинів; створення єдиної загальнодержавної системи обліку осіб, що вчинили злочини, пов'язані з торгівлею людьми; включення питань щодо запобігання торгівлі людьми до освітніх програм для дітей та молоді; підвищення якості надання соціальної допомоги потерпілим від торгівлі людьми.

Пізніше, у березні 2007 року, з метою реалізації даних напрямів було затверджено Державну програму протидії торгівлі людьми на період до 2010 року [19].

III. У період з кінця 2010 по лютий 2012 року оновлена Концепція або програма з питань протидії торгівлі людьми на державному рівні не приймалася. Також аналіз Концепції Державної програми профілактики правопорушень на період до 2015 року (втратила чинність 30.11.2011), яка була схвалена

розпорядження КМУ від 29 вересня 2010 р. № 1911-р, та Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року, схваленої розпорядження КМУ від 30 листопада 2011 р. № 1209-р, показав, що окремо акцент не було зроблено на протидію даному виду злочинності (здебільшого у даному напрямку робився акцент на протидію нелегальній міграції) [20; 21]. На наш погляд, дана прогалина у кримінологічному плануванні з даного напрямку на державному рівні у комплексі з іншими чинниками вплинула на стан протидії торгівлі людьми. Щодо кількісної складової (виявлення та постановка на облік злочинів), то вона вказувала на поступову тенденцію до зниження рівня злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми. Так, за даними МВС України, у 2010 році було зареєстровано 257 цих злочинів, в 2011 році – 197 (–23,4 %), а у 2012 році – 162 (–36,9 %) [11]. Проте аналіз інформації представництва МОМ України про кількість зареєстрованих постраждалих від торгівлі людьми за цей період свідчить про іншу ситуацію. Так, за даними цієї організації, у 2010 році було виявлено в Україні 1085 постраждалих від торгівлі людьми, в 2011 році – 814 (–24,9 %), а у 2012 році – 945 (–12,9 %) [11]. Як бачимо, кількість постраждалих протягом 2011–2012 років збільшилася на 16,1 %, а кількість зареєстрованих злочинів, навпаки, – зменшилася.

Проте в цей період визначальним кроком у формуванні кримінологічної політики у сфері протидії торгівлі людьми стало прийняття Закону України «Про протидію торгівлі людьми» від 20.09.2011 № 3739-VI [22]. Відповідно до ст. 4 Закону, основними напрямками державної політики у сфері протидії торгівлі людьми визначено такі: попередження торгівлі людьми шляхом підвищення рівня обізнаності населення, превентивної роботи, зниження рівня вразливості населення, подолання попиту; боротьба із злочинністю, пов'язаною з торгівлею людьми, шляхом виявлення злочинів торгівлі людьми, осіб, причетних до скоєння злочину, притягнення їх до відповідальності; надання допомоги та захисту особам, які постраждали від торгівлі людьми, шляхом удосконалення системи відновлення їхніх прав, надання комплексу послуг, впровадження механізму взаємодії суб'єктів у сфері протидії торгівлі людьми.

IV. Лише у лютому 2012 року було схвалено чергову Концепцію Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2015 року [16]. У преамбулі до цього документа зазначено певні недоліки реалізації Державної програми протидії торгівлі людьми на період до 2010 року. Зокрема вони стосувалися: невизначеності запобіжних заходів; відсутності чітких кількісних та якісних показників ефективності виконання, що ускладнило моніторинг результатів та складення звітності; невизначеності чіткого механізму надання допомоги особам, що постраждали від торгівлі людьми.

В оновленій Концепції, на відмінну від попередньої, суттєвих змін щодо напрямів протидії торгівлі людьми не було зроблено. Так, передбачалося вжити, зокрема, таких заходів: удосконалення національного законодавства; координація діяльності державних органів, громадських і міжнародних організацій у сфері протидії торгівлі людьми; підвищення рівня професійної компетенції працівників державних органів у сфері протидії торгівлі людьми; забезпечення постійного збору інформації про випадки торгівлі людьми та проведення аналізу поточної ситуації; моніторинг ефективності заходів,

спрямованих на протидію торгівлі людьми, з урахуванням нових викликів, що виникають у цій сфері; проведення профілактичних заходів (інформаційно-просвітницька робота та соціальна реклама, спрямовані на запобігання потраплянню у ситуацію торгівлі людьми, врегулювання міграційних процесів, реалізація соціально-економічних ініціатив тощо); забезпечення надання допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми [16].

Проте, були зроблені рішучі кроки щодо реалізації цих напрямів, зокрема, шляхом прийняття окремих нормативно-правових документів:

- постанова КМУ «Про національного координатора у сфері протидії торгівлі людьми» від 18 січня 2012 р. № 29 [23];

- постанова КМУ «Про затвердження Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2015 року» від 21 березня 2012 р. № 350 [24];

- постанова КМУ «Про затвердження Порядку встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми» від 23.05.2012 № 417 [25];

- постанова КМУ «Про затвердження Положення про створення та функціонування Єдиного державного реєстру злочинів торгівлі людьми» від 18 квітня 2012 р. № 303 [26]. З 2012 року на базі МВС створено такий Єдиний реєстр. Проте, зазначимо, що його створення передбачалося ще до 2010 року відповідно до Концепції Державної програми протидії торгівлі людьми на 2006–2010 роки. Даний реєстр створено на базі даних Єдиної системи обліку злочинів та осіб, які їх вчинили на території України;

- постанова КМУ «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми» від 22 серпня 2012 р. № 783 [27].

Окремо звернемо увагу на такий напрямок в реалізації державної політики в цей період як створення єдиної системи моніторингу у сфері протидії торгівлі людьми та оцінки ефективності заходів, що здійснюються на національному та регіональному рівні. В самій Державній цільовій соціальній програмі протидії торгівлі людьми на період до 2015 року передбачалося створення такої єдиної системи моніторингу [24]. Аналіз оприлюднених Міністерством соціальної політики України (основний замовник-координатор реалізації державної програми) звітів за 2013–2014 роки та за I півріччя 2015 року про результати виконання завдань і заходів, передбачених цією Державною програмою, показує, що:

- в регіонах України постійно проводиться моніторинг виконання Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2015 року. Відповідні звіти раз на півроку надаються Мінсоцполітики для моніторингу та узагальнення [28];

- Мінсоцполітики у квітні 2014 року було розроблено проект постанови КМУ «Про затвердження Порядку здійснення моніторингу діяльності суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми», до цього у 2013 році цим суб'єктом було підготовлено наказ «Про затвердження Порядку здійснення моніторингу діяльності суб'єктів, які здійснюють заходи у сфе-

рі протидії торгівлі людьми»^{*}. Проте сьогодні жоден з даних документів не прийнято [29].

З наведеного випливає, що сьогодні моніторинг у сфері протидії торгівлі людьми та оцінки ефективності заходів хоча і здійснюється на національному та регіональному рівні, але без належного нормативно-правового забезпечення, яким би було чітко передбачено як порядок здійснення такого моніторингу, так і визначено чіткі критерії, за якими він здійснюється. Прийняття таких документів бажано передбачити при розробленні нової Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2020 року (проект такої програми повинен був бути підготовлений та наданий Мінсоцполітики до КМУ у листопаді 2015 року).

Також протягом 2012 року постановою КМУ від 8 серпня 2012 р. № 767 було затверджено План заходів з виконання Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року, в якому також знайшли своє закріплення окремі напрями протидії торгівлі людьми. Так, передбачалося вжити заходів, спрямованих на продовження співпраці з урядовими та неурядовими міжнародними організаціями, а також на вивчення і впровадження в діяльність правоохоронних органів України передового досвіду роботи правоохоронних органів іноземних держав у боротьбі з цими злочинами [30].

V. Протягом 2015 року з урахуванням соціальної, економічної ситуації в країні, існуючих ризиків торгівлі людьми у зв'язку з АТО вносилися зміни у кримінологічну політику щодо протидії торгівлі людьми. Це знайшло своє відображення в рішенні Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про заходи щодо посилення боротьби зі злочинністю в Україні», уведеного в дію Указом Президента України від 16.06.2015 № 341/2015 [31], в Національній стратегії у сфері прав людини від 25.08.2015 № 501/2015 [32], а згодом знайшло своє втілення в Концепції Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2020 року, схваленої розпорядженням КМУ від 07.10.2015 № 1053-р. [15].

Проте, при реалізації нової Концепції цілком є обґрунтованим посилення заходів протидії торгівлі людьми і на регіональному рівні [33].

^{*} Проектом документа передбачено, що моніторинг діяльності суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми, здійснюється за такими критеріями:

1. Дотримання вимог нормативно-правових актів у сфері протидії торгівлі людьми;
2. Наявність регіональних програм та стан виконання заходів Державної програми протидії торгівлі людьми;
3. Стан ідентифікації та пере направлення осіб, які постраждали від торгівлі людьми;
4. Стан реабілітації осіб, які постраждали від торгівлі людьми;
5. Діяльність закладів надання допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми;
6. Стан боротьби зі злочинністю, пов'язаною з торгівлею людьми;
7. Здійснення заходів прикордонного контролю щодо попередження торгівлі людьми;
8. Здійснення інформаційно-просвітницької роботи з метою попередження торгівлі людьми.

Аналіз статистичних показників МВС України про стан протидії торгівлі людьми в Україні за останні три роки^{**} показує, що найбільш криміногенними регіонами щодо торгівлі людьми залишаються Дніпропетровська, Київська (також м. Київ), Одеська, Харківська, Чернігівська області. Саме в цих областях протягом 2012–2015 років спостерігається висока питома вага даного виду злочину. Також криміногенними в даному напрямі також залишаються і окуповані території України та частина Донецької та Луганської областей, в яких проходить АТО. Саме на цих територіях свого часу, до подій 2014 року, фіксувалися МВС України достатньо високі кількісні показники по злочинах, пов'язаних із торгівлею людьми. Вважаємо, що саме в цих областях при формуванні регіональних програм профілактики злочинності на відповідний період у частині протидії торгівлі людьми повинні бути максимально передбачені комплексні заходи, спрямовані як на виявлення цих злочинів, так і на їх профілактику, мінімізацію криміногенних чинників, віктимологічну профілактику.

Висновки. Підсумовуючи викладене, можна наголосити на тому, що кримінологічна політика в питанні протидії торгівлі людьми протягом 2002–2015 років мала свої відмінності, на які, безумовно, впливали як зовнішні, так і внутрішні чинники. Суттєвими стали спостерігатися відмінності у кримінологічній політиці починаючи з 2014 року. Фактично сучасний вектор перемістився від концентрації зусиль, спрямованих на боротьбу з міжнародною торгівлею жінками з метою запобігання їх сексуальній експлуатації на:

- посилення віктимологічної профілактики, зокрема, на забезпечення розроблення та затвердження критеріїв ідентифікації осіб, які постраждали від торгівлі людьми; проведення профілактичної роботи із запобігання торгівлі людьми, особливо серед внутрішньо переміщених осіб; посилення координації роботи з виявлення та ідентифікації осіб, які постраждали від торгівлі людьми, на усіх рівнях (місцевий, локальний, регіональний);

- виявлення та запобігання новим тенденціям торгівлі людьми, які пов'язані з трудовою експлуатацією, вилученням органів, використанням у збройному конфлікті на Сході країни тощо.

Однак, беручи до уваги гостроту і масштабність проблеми протидії торгівлі людьми в українському суспільстві, сьогодні, як ніколи, існує нагальна

^{**} У 2012 році (9 м.) зареєстровано МВС – 151 злочин (виявлено 80 осіб, які вчинили цей злочин). Більше усього виявлено у АРК – 11 (7,3 %), Волинській – 8 (5,3 %), Дніпропетровській – 9 (5,9 %), Донецькій – 19 (12,6 %), Київській – 7 (4,6 %), Одеській – 11 (7,3 %), Харківській – 21 (13,9 %), Черкаській – 13 (8,6 %), Чернігівській – 12 (7,9 %) областях [34].

У 2013 році зареєстровано МВС – 131 злочин. Більше усього виявлено у АРК – 9 (6,9 %), Дніпропетровській – 9 (6,9 %), Донецькій – 9 (6,9 %), Одеській – 8 (6,1 %), Харківській – 26 (19,8 %), Чернігівській – 25 (19,1 %) областях [12].

У 2014 році зареєстровано МВС – 118 злочинів. Більше усього виявлено у Дніпропетровській – 10 (8,5 %), Київській – 6 (5,1 %), м. Києві – 18 (15,3 %), Одеській – 18 (15,3 %), Харківській – 23 (19,5 %), Чернігівській – 7 (5,9 %) областях. АРК та Донецька область – показники не перевищують 2 (окупація територій РФ) [13].

У 2015 році (за 5 м.) зареєстровано МВС – 81 злочин. Більше усього виявлено у Дніпропетровській – 7 (8,6 %), Житомирській – 5 (6,2 %), Львівській – 8 (9,9 %), м. Києві – 8 (9,9 %), Одеській – 16 (19,6 %), Тернопільській – 9 (11,1 %), Харківській – 14 (17,3 %) областях [35].

потреба у консолідуванні зусиль центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, а також міжнародних та громадських організацій у здійсненні повного та ефективного комплексу превентивних та профілактичних заходів, спрямованих на її успішне подолання. В подальшому кримінологічна політика з протидії цьому явищу має бути посилена на регіональному рівні.

Бібліографічні посилання

1. Кримінологія: Загальна та Особлива частина: підручник / І.М. Даньшин, В.В. Голіна, М.Ю. Валуйська та ін.; за заг. ред. В.В. Голіни. – 2-ге вид. перероб. і доп. – Х., 2009.
2. Дручек О.В. Торгівля людьми та проблеми протидії їй в Україні / О.В. Дручек // Порівняльно-аналітичне право. – 2014. – № 3. – С. 154–157 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pap.in.ua/3_2014/42.pdf.
3. Литвинов О.М. Нова кримінологічна парадигма і політика протидії злочинності / О. М. Литвинов // Вісник Харківського нац. ун-ту внутр. справ. – 2011. – № 2. – С. 95–101.
4. Джужа О.М. Концептуальні засади співвідношення кримінальної, кримінально-правової та кримінологічної політики / О.М. Джужа, В.В. Василевич // Науковий вісник Нац. акад. внутр. справ. – 2014. – № 4. – С. 30–45.
5. Борисов В.І. Державна політика у сфері боротьби зі злочинністю та її напрямки / В. І. Борисов // Проблеми законності. Вип. 100. – Х. : Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого, 2009. – С. 305–312.
6. Голіна В.В. Кримінологічна політика України як ресурс у протидії злочинності (реалії і можливості) / В.В. Голіна // Вісник Нац. акад. правових наук України. – 2013. – № 2 (73). – С.193–201.
7. Стадник Г. Через події на Донбасі ризик торгівлі людьми в Україні зростає (публікація від 21.10.2014) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dw.com/uk/через-події-на-донбасі-ризик-торгівлі-людьми-в-україні-зростає/a-18010324>.
8. Полянська Я. Неповнолітні на війні, торгівля людьми і сексуальне рабство в Україні – звіт Держдепартаменту США (публікація від 27.07.2015) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/27155511>.
9. Міжвідомчий координаційний штаб повідомляє 29.10.2015 // Урядовий портал єдиний веб-портал органів виконавчої влади України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=248589965.
10. Інформація про надання послуг Державною службою зайнятості внутрішньо переміщеним особам з 01.03.2015 по 06.01.2016 // Офіційний Веб-сайт Державної служби зайнятості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/statdatacatalog/document?id=351059>.
11. Протидія торгівлі людьми в Україні. Статистика МОМ станом на 30 червня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iom.org.ua/ua/protidiya-torgivli-lyudmi>.
12. Про злочинність, пов'язану з торгівлею людьми (12 місяців 2013 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/750044>.
13. Про злочинність, пов'язану з торгівлею людьми (12 місяців 2014 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/750044>.
14. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за 2015 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112173&libid=100820&c=edit&c=fo.
15. Концепція Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2020 року, схвалена розпорядженням КМУ від 07.10.2015 № 1053-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=248567203.
16. Концепція Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2015 року, схвалена розпорядженням КМУ від 15.02.2012 № 90-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/90-2012-p>.
17. Про затвердження Комплексної програми протидії торгівлі людьми на 2002–

2005 роки : Постанова КМУ від 5 червня 2002 р. № 766 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/766-2002-п>.

18. Про схвалення Концепції Державної програми протидії торгівлі людьми на 2006–2010 роки : розпорядження КМУ від 5 квітня 2006 р. № 188-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/188-2006-р>.

19. Про затвердження Державної програми протидії торгівлі людьми на період до 2010 року : Постанова КМУ від 7 березня 2007 р. № 410 р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/410-2007-п>.

20. Про схвалення Концепції Державної програми профілактики правопорушень на період до 2015 року : розпорядження КМУ від 29 вересня 2010 р. № 1911-р (втратило чинність 30.11.2011) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1911-2010-р>.

21. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року : розпорядження КМУ від 30 листопада 2011 р. № 1209-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1209-2011-р>.

22. Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20.09.2011 № 3739-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3739-17>.

23. Про національного координатора у сфері протидії торгівлі людьми : постанова КМУ від 18 січня 2012 р. № 29 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/29-2012-п>.

24. Про затвердження Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2015 року : постанова КМУ від 21 березня 2012 р. № 350 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/350-2012-п>.

25. Про затвердження Порядку встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми : постанова КМУ від 23.05.2012 № 417 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/417-2012-п>.

26. Про затвердження Положення про створення та функціонування Єдиного державного реєстру злочинів торгівлі людьми : постанова КМУ від 18 квітня 2012 р. № 303 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/303-2012-п>.

27. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми : постанова КМУ від 22 серпня 2012 р. № 783 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/783-2012-п/paran10#n10>.

28. Звіти за 2013–2014 роки та I півріччя 2015 року про результати виконання завдань і заходів Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2015 року // Офіційний веб-сайт Мінсоцполітики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/category?cat_id=160722.

29. Порядок здійснення моніторингу діяльності суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми // Офіційний веб-сайт Міністерства соціальної політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/printable_article;jsessionid=09A1BFAA8A284FB3935271AE1BD07BE8.app1?art_id=160869.

30. Про затвердження плану заходів з виконання Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року : постанова КМУ від 8 серпня 2012 р. № 767 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/767-2012-р>.

31. Про заходи щодо посилення боротьби зі злочинністю в Україні : рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року, уведене в дію Указом Президента України від 16.06.2015 № 341/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0011525-15>

32. Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини : Указ Президента України від 25.08.2015 № 501/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/501/2015>

33. Звіт за I півріччя 2015 року за результатами виконання завдань і заходів Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2015 року // Офі-

ційний веб-сайт Міністерства соціальної політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/category?cat_id=160722

34. Про злочинність, пов'язану з торгівлею людьми (9 місяців 2012 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/750044>.

35. Про злочинність, пов'язану з торгівлею людьми (травень 2015 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/750044>.

Титаренко А.А. Современный вектор криминологической политики государства в сфере противодействия торговле людьми. Проанализированы концепции и государственные программы в сфере противодействия торговле людьми, которые были приняты на протяжении 2002–2015 годов в Украине. Акцентируется внимание на особенностях новой Концепции Государственной социальной программы противодействия торговле людьми на период до 2020 года, которая включает в себя преодоление криминогенных рисков в данном направлении вследствие вооруженного конфликта в Донецкой и Луганской областях, введения антитеррористической операции. В результате проведенного анализа определены основные отличия в государственной и криминологической политике по противодействию торговле людьми за последние четырнадцать лет.

Ключевые слова: *торговля людьми, криминологическая политика, программирование противодействия преступности, противодействие торговле людьми.*

Tytarenko O.O. Modern vector of the criminological policy of the state in sphere of counteraction to human trafficking. In given article concepts and government programs in sphere of counteraction to human traffic which have been accepted throughout 2002-2015 in Ukraine are analyzed. The attention is focused on features of the new Concept of the State social program of counteraction to human traffic for the period to 2020 years which includes overcoming criminological risks in the given direction which have appeared owing to annexation AR of Crimea by the Russian Federation, a confrontation on Donbass, introductions of antiterrorist operation.

It is established that since 2002 for 2015 accents both in a state policy of counteraction to human traffic, and in criminological its component gradually changed. In article change of the given policy on five year periods is allocated and considered, depending on that for what term corresponding concepts and program documents were accepted.

As a result of the spent analysis of the state concepts and program documents in article the basic differences in state and criminological to the politician on counteraction to human traffic for last fourteen years are defined. The conclusion that actually modern vector criminological politicians was displaced from concentration of efforts to struggle against international trade in people for the purpose of the prevention of their sexual operation towards strengthening victimological preventive maintenance is formulated, is direct on maintenance of working out of criteria of identification of persons which have suffered from human traffic, carrying out preventive robots among internally displaced persons from a zone of the conflict, strengthening of coordination robots on revealing and identification suffered from human traffic at all levels (local, regional), revealing and prevention to new tendencies of the human traffic, connected with labour operation, extraction of bodies, use in confrontations in the east of Ukraine.

Keywords: *human traffic, criminological policy, programming to criminality counteraction, counteraction to human traffic.*

Надійшла до редакції 28.12.2015